

Magdalena Malinowska-Wójcicka
Ewelina Gee-Milan

OCHRONA PRAW KOBIET – LEGISLACJA A RZECZYWISTOŚĆ EKONOMICZNA. WYNIKI BADAŃ PILOTAŻOWYCH

Wstęp

Równa ochrona prawna kobiet i mężczyzn ma wpływ na sytuację społeczną i ekonomiczną tak kobiet, jak i mężczyzn. Na całym świecie to do rządów państw należy siła ustawodawcza, przez którą decydują o tym jak poprzez odpowiednie przepisy ustawowe zapewnić równą ochronę kobietom i mężczyznom¹. To regulacje prawne mogą powodować wzmocnienia praw kobiet, czego efektem może być m.in. poprawa ich sytuacji społecznej lub ekonomicznej.

Zakaz dyskryminacji ze względu na płeć jest uregulowany w art. 33 Konstytucji RP z 1997 r.², zgodnie z treścią którego kobieta i mężczyzna w Rzeczypospolitej Polskiej mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym. Wagę wyzwań stojących przed ustawodawcą realizującym postanowienia Konstytucji najlepiej oddaje wypowiedź E. Łętowskiej: „Wyrównawcze działania prawa w celu egalitaryzacji

DR MAGDALENA MALINOWSKA-WÓJCICKA, Centrum Badań Procesu Legislacyjnego, Uczelnia Łazarskiego w Warszawie; adres do korespondencji: ul. Świeradowska 43, 02-662 Warszawa, Polska; e-mail: magdalena_lena1@o2.pl; <https://orcid.org/0000-0002-1757-3935>

MGR EWELINA GEE-MILAN, Katedra Prawa i Postępowania Cywilnego, Wydział Prawa i Administracji, Uczelnia Łazarskiego w Warszawie; adres do korespondencji: ul. Świeradowska 43, 02-662 Warszawa, Polska; e-mail: e.milan@lazarski.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0002-5052-6161>

¹ Na potrzeby niniejszego artykułu przyjęto pogląd, że zakaz dyskryminacji odnosi się do dyskryminacji opartej na fakcie, iż dana osoba jest kobietą lub mężczyzną

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

sytuacji obu płci, to jedno z najtrudniejszych zadań ustawodawczych, uwikłane w politykę, ideologię, manipulację i ignorancję”³.

Zakaz ten jest również jednym z najbardziej rozwiniętych aspektów polityki społecznej Unii Europejskiej, którego celem jest m.in. postęp społeczny, poprawa warunków życia i pracy [Kędziora, Mazurczak, i Śmiszek 2018, 13]. Podkreślić należy, że ustawodawca wspólnotowy przyznał centralną pozycję zasadzie równości i niedyskryminacji w zdecydowanej części unijnego *acquis*. Zakaz ten znajduje odzwierciedlenie m.in. w: 1) Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej⁴ w przepisach dotyczących równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy (art. 157); 2) Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej⁵ w tytule trzecim, w prawie do niedyskryminacyjnego traktowania (art. 21) oraz prawie do równego traktowania kobiet i mężczyzn (art. 23) [Zawidzka-Łojek 2013, 4]; 3) w Traktacie o Unii Europejskiej⁶ jako jeden z celów Unii wskazano zwalczanie wykluczenia społecznego i dyskryminacji oraz wspieranie równości kobiet i mężczyzn (art. 3 ust. 3).

Prawodawca unijny i polski w pierwszej kolejności kładzie nacisk przede wszystkim na prawa ekonomiczne kobiet oraz zrównanie szans dostępu do rynku pracy. O rzeczywistej skali wzmacniania praw kobiet w Polsce w drodze ustawodawstwa decyduje realizacja zagwarantowanych przez Konstytucję i prawo Unii Europejskiej zasad antydyskryminacyjnych. Realizacja tych zasad może zostać dokonana tylko poprzez odpowiednie regulacje prawne, dlatego w dalszej części artykułu przedstawiono ogólne wyniki badań, które są efektem analizy i oceny legislacji polskiego ustawodawcy. Następnie dokonano szczegółowej analizy tego ustawodawstwa, które zdaniem rządzących miało mieć wpływ na egalitaryzację sytuacji ekonomicznej społecznej kobiet z mężczyznami.

³ Wykład pt. *Prawa Kobiet – perspektywa prawna osób wykonujących zawody prawnicze* wygłoszony na konferencji Komisji Praw Człowieka KRRP w dniu 16 listopada 2018 r.

⁴ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z dnia 25 marca 1957 r., Dz. U. z 2004 r., Nr 90, poz. 864/2.

⁵ Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (2007/C 303/01) jako załącznik do Traktatu z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, Dz. U. z 2009 r., Nr 203, poz. 1569.

⁶ Traktat o Unii Europejskiej z dnia 7 lutego 1992 r., Dz. U. 2004, Nr 90, poz. 864/30 z późn. zm.

Kluczowym elementem artykułu jest ocena inicjatyw podjętych przez polskiego ustawodawcę, która została oparta na analizie siły oddziaływania wprowadzonych regulacji na wzmocnienie praw kobiet. Ocena to została dokonana w kontekście oceny wszystkich regulacji przyjętych w latach 2014-2020, które dotyczyły praw kobiet oraz analizie ilościowej nasilenia działań ustawodawcy w tym obszarze.

Ocena obejmowała dwa aspekty: 1) prawny – czy wprowadzone regulacje przyznawały kobietom dodatkowe przywileje lub łączyły się z transferem środków z budżetu państwa; 2) ekonomiczny – jakie skutki ekonomiczne dla kobiet będą miały przyjęte rozwiązania.

1. Metoda badawcza

W zakresie problemów etycznych towarzyszących wszystkim projektom badawczym należy wskazać, że zbieranie i analizowanie danych w całym projekcie było tak zorganizowane, aby eksperci biorący w nim udział mogli być anonimowi. W żaden sposób na podstawie wyników nie da ustalić się tożsamości któregokolwiek z ekspertów. Zebrane przez badaczy dane nie są też danymi wrażliwymi, jak również nie mają charakteru osobistego. Wszelkie prace badawcze w projekcie nie miały charakteru badań klinicznych ani eksperymentu medycznego, zatem zgodnie z prawem nie podlegały konieczności oceny przez komisję do spraw oceny etycznej.

Grupa ekspertów dokonujących ewaluacji ustaw składała się z kobiet i mężczyzn. Wszyscy eksperci to nauczyciele akademicki pochodzący z trzech różnych ośrodków akademickich. Posiadają różne tytuły i stopnie naukowe oraz różny staż pracy na uczelniach. W grupie były osoby z wykształceniem ekonomicznym i prawniczym. Wśród ekspertów z wykształceniem prawniczym byli również tacy, którzy na co dzień czynnie wykonują swój zawód, np. adwokaci. Taki skład zespołu ekspertów jest korzystny ze względu m.in. na następujące fakty: 1) prawnicy mają doświadczenie w rozumieniu i czytaniu tekstów prawnych i mają tendencję bycia bardziej obiektywnymi w swoich ocenach przepisów dotyczących, np. zagadnień ekonomicznych; 2) zaangażowanie ekspertów o różnym stażu pracy, zdaniem badaczy, wpłynie pozytywnie na reprezentatywność wyników; 3) praktycy prawa wnoszą cenne praktyczne spojrzenie na kwestie prawne; 4) członkowie zespołu posiadający dyplomy z ekonomii czy nauk

społecznych mogą oceniać prawo z innej perspektywy. W ocenie zespołu badawczego powyżej opisany skład osobowy pozwolił na zebranie dokładnych i powtarzalnych wyników.

Zbieranie danych do niniejszej publikacji było częścią szerszego projektu badawczego, którego przedmiotem badań były długookresowe tendencje w polskiej polityce legislacyjnej. W przedmiotowym artykule opisany został tylko fragment jednego aspektu obejmujący ostatnią część badań za okres od 1 stycznia 2014 r. do 31 grudnia 2020 r.⁷

Aby osiągnąć cel badawczy badacze wykorzystali innowacyjną metodę badawczą o charakterze kwalifikatywno-kwantytatywnym. Jej podstawą jest założenie, że „tworzenie powszechnie obowiązującego prawa wykazuje tendencje długookresowe, gdyż podlega prawu podaży i popytu [...]. Tendencje te przejawiają się w okresowym wzroście lub okresowej redukcji zaangażowania pracodawcy w tworzenie aktów prawnych, które odwołują się do konkretnych społecznych, ekonomicznych i politycznych powodów tworzenia prawa (czyli tzw. materialnych źródeł prawa)” [Chmielnicki i Stachura 2020, 7].

Całe badanie zostało podzielone na dwa etapy. Pierwszy z nich obejmował przejrzanie treści aktów prawnych, uzasadnień do nich, opinii przedstawionych w ramach konsultacji społecznych tj. licznej ilości tekstu powstałej w trakcie procedury legislacyjnej celem wyodrębnienia odpowiednich danych. Zdaniem badaczy tworzenie określonych norm prawnych wynika z zapotrzebowania ze strony konkretnych grup społecznych. Wychodząc z takiego założenia przyjęto zagadnienia badawcze dotyczące występowania określonych czynników ekonomicznych i społecznych wpływających na kształt regulacji prawnych.

Druga część metody polega na ocenie siły oddziaływania tych czynników na przyjęte regulacje prawne. Na tym etapie została przeprowadzona ankieta ekspercka, w ramach której wyodrębnionym w pierwszym etapie badania danym przypisana została punktacja liczbowa, która pozwoliła badaczkom zmierzyć intensywność, z jaką cele badawcze odpowiadające poszczególnym zagadnieniom są realizowane przez polskiego ustawodawcę.

⁷ Projekt badawczy oparty o opisaną w artykule metodę realizowany jest od 2007 r. W okresie od 2014 do 2020 r. tylko w sześciu ustawach można było wskazać regulacje związane z egalitaryzacją praw kobiet i mężczyzn.

Na potrzeby niniejszego artykułu kluczowe znaczenia miało trzecie pytanie badawcze dotyczące praw słabszych.

Pytanie badawcze	Opis pytania
<p>Pytanie 3</p> <p>Prawa słabszych</p>	<p>Regulacja daje (formalnie) nowe prawa podmiotom (jakimkolwiek) o mniejszych możliwościach działania, względem podmiotów o większym potencjale, mającym przewagę (polityczną, prawną, ekonomiczną, np. czy wzmacnia środki kontroli władzy politycznej przez obywatela, czy daje ludziom szerszy dostęp do informacji o poczynaniach władzy, czy otwiera szerzej dostęp obywateli do bezpośredniego podejmowania decyzji politycznych, czy chroni prawa pracobiorców wobec pracodawców, konsumentów wobec mono\oligopolistów, małych przedsiębiorców wobec wielkich korporacji, przedsiębiorców i zwykłych obywateli wobec państwa, itp.). Uwaga: zagadnienie nie ma odniesienia do regulacji, których efekty korzystne dla słabszych wyrażają się w zmianach faktycznych, a nie formalnych.</p>

Tabela 1. Szczegółowy opis pytania badawczego, które jest przedmiotem analizy

Szczegółowej analizie i ocenie, zgodnie z informacją podaną powyżej, poddane zostało siedem ustaw zgodnie z tabelą poniżej. To w tych ustawach można było znaleźć zagadnienia związane z celem niniejszej publikacji.

Lp.	Rok uchwalenia ustawy	Numer ustawy w badaniu	Tytuł ustawy	Miejsce publikacji ustawy
1	2015	240	Ustawa z dnia 24 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw	Dz. U. poz. 1268
2	2015	277	Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności	Dz. U. poz. 1087
3	2016	388	Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci	Dz. U. poz. 195
4	2016	504	Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw	Dz. U. 2017 poz. 38
5	2017	579	Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów	Dz. U. poz. 952
6	2018	858	Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich	Dz. U. poz. 2212
7	2020	37	Ustawa z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie ustawy o kołach gospodyń wiejskich	Dz. U. poz. 932

Tabela 2. Wykaz ustaw poddanych szczegółowej analizie i ocenie

W ramach badań sprawdzono czy wprowadzana regulacja wzmacnia prawa kobiet i czy sprzyja ich realizacji, czy też osłabia ochronę praw kobiet. Każda ustawa była analizowana pod kątem występowania zagadnienia badawczego, dla którego przyjmowano wartość od -3 do 3. Przy czym wynik 3 oznacza bardzo silny i istotny wpływ regulacji zgodny z tezą pytania, a odpowiednio -3 bardzo silny i istotny wpływ regulacji odwrotny z tezą pytania; wartości 2 i 1 to odpowiednio mniejszy efekt i wpływ regulacji,

a wartość 0 oznacza brak efektu. Zastosowanie matematycznej metody przekształcania ewaluacji każdego z pytań, w szeregi czasowe, pozwoliło na utworzenie szeregów zmiennych (cech) mierzalnych, których realizacje obserwowane są rok po roku. Zmienne wykorzystano do graficznej ilustracji, w formie wykresów zmienności ewaluacji nadawanych w kolejnych latach⁸.

Wynik	Opis
-3	Odniesienie do antytezy zagadnienia nie budzi wątpliwości, ustawa wywołuje wyraźnie odczuwalne skutki, dla szerokiego kręgu adresatów
-2	Odniesienie do antytezy zagadnienia nie budzi wątpliwości, ustawa wywołuje wyraźnie odczuwalne skutki, ale dla ograniczonego kręgu adresatów albo mało odczuwalne skutki dla szerokiego kręgu adresatów
-1	Odniesienie do antytezy zagadnienia nie budzi wątpliwości, ale ustawa wywołuje tylko mało odczuwalne skutki dla ograniczonego kręgu adresatów
0	Na pewno brak odniesienia, albo odniesienie jest pośrednie i/lub budzi wątpliwości
1	Odniesienie nie budzi wątpliwości, ale ustawa wywołuje tylko mało odczuwalne skutki dla ograniczonego kręgu adresatów
2	Odniesienie nie budzi wątpliwości, ustawa wywołuje wyraźnie odczuwalne skutki, ale dla ograniczonego kręgu adresatów, albo mało odczuwalne skutki dla szerokiego kręgu adresatów
3	Odniesienie nie budzi wątpliwości, ustawa wywołuje wyraźnie odczuwalne skutki, dla szerokiego kręgu adresatów

Tabela 3. Skale typu Likerta dla etapu drugiego badania

Dane uzyskane tą metodą zostały porównane z wnioskami płynącymi ze szczegółowej analizy ustaw dotyczących praw kobiet z najsilniejszą ewaluacją dodatnią i ujemną, uchwalonych w latach 2014-2019.

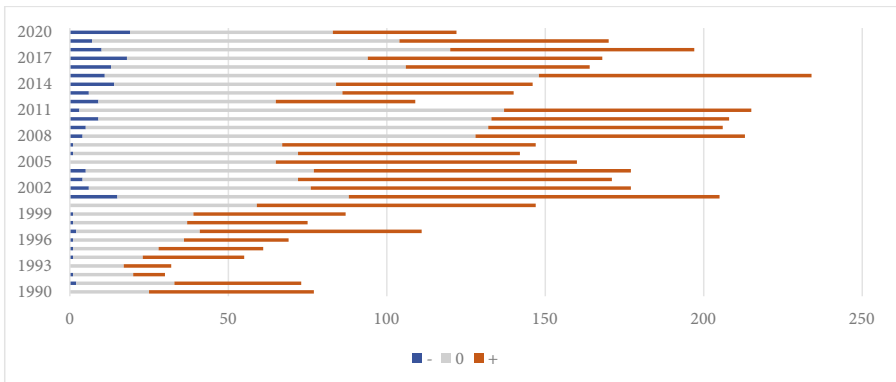
Ewaluacja ustaw była opracowana przez każdego oceniającego samodzielnie, bez konsultacji z innymi osobami dokonującymi ewaluacji.

⁸ Szerzej zob. Chmielnicki, Dybała, i Stachura 2010, 34-36.

Nr	E 1	E 2	E 3	E 4	E 5	E 6	E 7	E 8	E 9
240	x		X			x	x		x
277	x		X			x	x		x
388	x	X		X				x	
504	x	X		X				x	
579	x	X		X				x	
858	x			X			x	x	x
37	x			X	X		x	x	

Tabela 4. Udział ekspertów w ocenie poddanych analizie ustaw

2. Analiza statystyczna działalności ustawodawcy

Rysunek 1. Wykres zmienności ewaluacyjnej dla zagadnienia 3 (prawa słabszych) dla całego okresu (1990-2020)

Analiza danych liczbowych zebranych w okresie od 1990 do 2020 r. w zakresie zagadnienia nr 3 pozwala na dokonanie stwierdzenia, że zainteresowane polskiego ustawodawcy w tym zakresie ma tendencję trwałą, choć towarzyszy jej różny poziom nasilenia. W badanym okresie największą liczbę ustaw, w których przypisano badanemu zjawisku wartości inne niż zero, badacze odnotowali w 2005 r. – 95 ustaw, najmniejszą liczbę

ustaw, którym w zakresie badanego zjawiska nadano wartość inną niż zero, badacze odnotowali w 1993 r. – zaledwie 15 ustaw. 2005 r. był też rokiem, w którym w całym okresie badawczym odsetek ustaw z zagadnieniem nr 3, którym badacze przypisali wartość +3 była najwyższa i stanowiła 18,13% (25 ustaw) spośród wszystkich ustaw, w których badacze odnotowali wystąpienie zjawiska 3. W latach 2014-2020 rozkład ilościowy i procentowy ustaw, w których badacze zetknęli się ze zjawiskiem nr 3, przedstawiał się zgodnie z danymi umieszczonymi w tabelach poniżej.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
-3	0,68%	0,00%	0,61%	0,60%	0,00%	0,00%	0,00%
-2	2,74%	2,14%	4,27%	5,36%	3,05%	3,53%	7,38%
-1	6,16%	2,56%	3,05%	4,76%	2,03%	0,59%	8,20%
0	47,95%	58,55%	56,71%	45,24%	55,84%	57,06%	52,46%
1	15,75%	18,80%	11,59%	18,45%	16,24%	5,88%	16,39%
2	25,34%	16,67%	17,07%	22,02%	20,30%	29,41%	13,11%
3	1,37%	1,28%	6,71%	3,57%	2,54%	3,53%	2,46%

Tabela 5. Procentowe zestawienie

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
-3	1	0	1	1	0	0	0
-2	4	5	7	9	6	6	9
-1	9	6	5	8	4	1	10
0	70	137	93	76	110	97	64
1	23	44	19	31	32	10	20
2	37	39	28	37	40	50	16
3	2	3	11	6	5	6	3

Tabela 6. Liczbowe zestawienie

Dla całego zjawiska nr 3, w okresie od 2014 do 2020 r., 92 akty legislacyjne zostały przez badaczy zewaluowane *in minus*, 647 aktów otrzymało ewaluację na poziomie 0, co świadczy o tym, że albo zjawisko nie wystąpiło albo nie miało większego wpływu dla pytania badawczego, zaś 462 ustaw badacze zewaluowali na poziomie *in plus*. Wyniki te są potwierdzeniem wcześniejszego stwierdzenia, że jest to tendencja trwała w polskim ustawodawstwie. Dodatkowo wyniki pokazują, że polski ustawodawca w zakresie zagadnienia badawczego „prawa słabszych” zdecydowanie częściej dążył do poprawy sytuacji tych podmiotów niż do wprowadzania regulacji, które formalnie redukowałyby prawa podmiotów o mniejszych możliwościach działania względem podmiotów o większym potencjale (mającym przewagę polityczną, prawną, ekonomiczną, np. redukcje prawa pracowników, konsumentów itp.).

	Rok	Nr	Średnia	Ewaluacja
1	2015	240	1,6	2
2	2015	277	2,6	3
3	2016	388	3	3
4	2016	504	3	3
5	2017	579	1,25	1
6	2018	858	0	0
7	2020	37	0,2	0

Tabela 7. Średnie ewaluacje dla siedmiu wybranych ustaw

Jak wynika z powyższej tabeli, żadna z siedmiu ustaw poddanych szczegółowej analizie nie przyczyniła się do wprowadzenia regulacji osłabiających prawa kobiet, bowiem żadna nie otrzymała ewaluacji na poziomie (-). Dwie ustawy otrzymały wynik ewaluacji zero, czyli w żaden sposób nie wpłynęły na sytuację prawną kobiet. Były to:

- a) ustawa o kołach gospodyń wiejskich;
- b) ustawa o zmianie ustawy o kołach gospodyń wiejskich.

Aż trzy z wybranych do szczegółowej analizy ustawy w ewaluacji zostały ocenione jako silnie wzmacniające prawa określonych grup kobiet (ewaluacja na poziomie [+3])i były to:

- a) *ustawa o leczeniu niepłodności;*
- b) *ustawa o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci;*
- c) *ustawa o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw.*

Jedna z ustaw poddanych szczegółowej analizie otrzymała wynik badawczy +2 – *ustawa o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw.* Podobnie jedna z ustaw poddanych szczegółowej analizie otrzymała wynik +1 – *ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów.*

nr	E 1	E 2	E 3	E 4	E 5	E 6	E 7	E 8	E 9
240	2	x	0	x	x	2	2	x	2
277	2	x	2	x	x	3	3	x	3
388	3	3	x	3	x	x	x	3	x
504	3	3	x	3	x	x	x	3	x
579	1	2	x	1	x	x	x	1	x
858	0	x	x	0	x	x	0	0	0
37	0	x	x	1	0	x	0	0	x

Tabela 8. Wyniki ewaluacji dokonanych przez poszczególnych ekspertów dla każdej z podanych badaniu ustaw

Tabela wyników ewaluacji dokonanych przez poszczególnych ekspertów dla analizowanych szczegółowo ustaw dowodzi, że eksperci byli w większości zgodni w swoich ocenach, co potwierdza, że uzyskane wyniki są reprezentatywne.

3. Czy przyjęte regulacje rzeczywiście wzmocniły prawa ekonomiczne i osobiste kobiet?

Poniżej omówiono kilka najbardziej reprezentatywnych przykładów ustaw z badanego okresu 2014-2020, które w oficjalnych deklaracjach ustawodawcy miały wzmocnić prawa kobiet – pracownicze, ekonomiczne czy też reprodukcyjne, zestawiając je z skutkami ekonomicznymi i społecznymi.

3.1. Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw

Deklarowane cele uchwalonej ustawy – deklarowanym celem ustawy było wzmocnienie praw związanych z rodzicielstwem osób zatrudnionych na umowę o pracę. W ramach ułatwienia godzenia opieki nad dzieckiem z pracą zawodową wydłużono okresy urlopów związanych z opieką nad dzieckiem do jednego roku oraz umożliwiono korzystania z tych urlopów przez oboje rodziców⁹. Jednocześnie ustawodawca starał się też przy wydłużeniu okresów urlopu zabezpieczyć interesy pracodawców poprzez bardzo ogólnikowe sformułowanie przesłanek uzasadniających brak zgody pracodawcy na pracę w elastycznych formach. Jednocześnie umożliwiono wykorzystanie części urlopu rodzicielskiego nie w ciągu pierwszego roku życia dziecka, ale w okresie późniejszym.

Skutki ekonomiczne – oceniając praktyczne skutki wprowadzenia tych regulacji warto przedstawić badania przeprowadzone przez Rzecznika Praw Obywatelskich¹⁰: matki uczestniczące w tym badaniu wskazywały, że korzystają tylko z części uprawnień, wykorzystując najczęściej podstawowy i dodatkowy urlop macierzyński, raczej nie korzystają z urlopu rodzicielskiego, a tylko sporadycznie z urlopu wychowawczego. Kobiety nie decydują się na korzystanie z dłuższych urlopów ze względów ekonomicznych, z obawy o zachowanie dotychczasowego miejsca pracy oraz z obawy o negatywny wpływ dłuższej przerwy w pracy na rozwój kariery zawodowej.

⁹ Uzasadnienie do projektu ustawy zob. <https://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=3288> [dostęp: 01.02.2022].

¹⁰ Rzecznik Praw Obywatelskich, *Godzenie ról rodzinnych i zawodowych. Równe traktowanie rodziców na rynku pracy* [Zasada równego traktowania – Prawo i Praktyka, nr 18], Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2015.

Jako powód szybszego powrotu do pracy po zakończeniu urlopu płatnego kobiety wskazywały, że urlop wychowawczy ma charakter bezpłatny i matki nie mogą pozwolić sobie na rezygnację z wynagrodzenia przez tak długi czas. Wydłużenie okresu urlopu nie zostało też dobrze przyjęte przez pracodawców. W badaniu wskazali, że dłuższe przebywanie kobiet na urloпах rodzicielskich i wychowawczych jest dla nich niekorzystne, gdyż muszą w tym czasie dodatkowo organizować pracę w firmie i ewentualnie zatrudnić osoby na zastępstwo, ponosząc z tego tytułu dodatkowe koszty. Jednocześnie część badanych wskazała, że w niektórych sytuacjach kobietom „opłaca się” korzystać z urlopu rodzicielskiego i wychowawczego – w szczególności osobom o niskich zarobkach. Będąc na urlopie matki są objęte ubezpieczeniem społecznym, a okres urlopu macierzyńskiego (podstawowego oraz dodatkowego), urlopu rodzicielskiego i wychowawczego wliczany jest do okresu zatrudnienia i umożliwia uzyskanie wszelkich uprawnień pracowniczych.

W Polsce rozwiązania związane z wydłużeniem okresu urlopu macierzyńskiego i rodzicielskiego zostały wprowadzone niedawno, dlatego jeśli chodzi o skutki ekonomiczne tych rozwiązań należy odwołać się do doświadczeń innych krajów. W Norwegii wprowadzono 18-tygodniowy płatny urlop macierzyński w 1977 r. Równocześnie z 12 tygodni do jednego roku wydłużono ochronę matek przez zwolnieniem. W latach 1987-1992 okres urlopu wydłużano z 18 do 35 tygodni. Po latach przeanalizowano skutki wprowadzonych rozwiązań [Dahl, Løken, Mogstad, i in. 2013]. Nie zauważono efektów społecznych dłuższego płatnego urlopu macierzyńskiego. Jednak kobiety, które z niego korzystały, były przeciętnie zamożniejsze od kobiet bezdzietnych oraz od tych, które nie korzystały z urlopu. Oznaczało to „płatne wakacje dla bogatszych obywateli finansowane przez biedniejszych”. W badaniu wskazano, że każdy tydzień urlopu macierzyńskiego kosztował podatników w Norwegii 687 USD (wg wartości z 2010 r.), co oznacza 11 668 USD za dodatkowe 17 tygodni na każde urodzone dziecko. 35-tygodniowy płatny urlop macierzyński kosztuje norweskich podatników 1 mld USD rocznie, czyli 0,5% PKB.

3.2. Ustawa o leczeniu niepłodności

Deklarowane cele uchwalonej ustawy – w ustawie wprowadzono szczególne regulacje dotyczące leczenia niepłodności przy zastosowaniu metody *in vitro*. Ustawa objęła swoim zakresem zasady ochrony zarodka i komórek rozrodczych w związku z leczeniem niepłodności. W przypadku zapłodnienia pozaustrojowego wprowadzono regulacje mające na celu ograniczenie tworzenia nadliczbowych zarodków poprzez wprowadzenie zasady, zgodnie z którą zapłodnieniu podlega nie więcej niż sześć żeńskich komórek rozrodczych. Dodatkowo wprowadzono ograniczenie działalności gospodarczej w tym obszarze przewidując, że działalność w zakresie leczenia niepłodności może być prowadzona po uzyskaniu pozwolenia ministra właściwego do spraw zdrowia¹¹.

Skutki społeczne w zakresie ochrony praw reprodukcyjnych – cała procedura *in vitro*, poza transferem zarodków do macicy, obejmuje przygotowanie organizmu kobiety, stymulację hormonalną, by pobudzić jajniki do wytwarzania odpowiedniej liczby komórek jajowych oraz punkcję podczas której pobiera się komórki. W przypadku gdy kobieta korzysta z zamrożonych zarodków, nie musi ponownie przechodzić tych zabiegów. Zgodnie z ustawą, metodą *in vitro* można zapłodnić tylko sześć komórek jajowych. Podczas jednego cyklu kobiecie podawano jeden „świeży” zarodek, a gdy to okazywało się nieskuteczne, wcześniej zamrożony. W przypadku niepowodzenia lekarze wykorzystują wszystkie zarodki. W razie zajścia w ciążę przy jednej z pierwszych prób, pozostaną zamrożone zarodki – możliwe do wykorzystania do następnych ciąż. Niezależnie od ideologicznej oceny wprowadzonych rozwiązań było to pierwsze uregulowanie prawne stosowania *in vitro* w Polsce, które dotychczas nie było regulowane.

3.3. Ustawa o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci

Deklarowane cele uchwalonej ustawy – celem ustawy jest pomoc finansowa kierowana do rodzin wychowujących dzieci. Rodziny wychowujące potomstwo będą mogły otrzymać nowe świadczenie wychowawcze. Świadczenie skierowane będzie do rodzin wychowujących dzieci do 18.

¹¹ Uzasadnienie do projektu ustawy zob. <https://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=3245> [dostęp: 01.02.2022].

roku życia. Głównym deklarowanym celem ustawy jest zachęcenie kobiet do posiadania większej liczby dzieci i zmniejszenie ubóstwa wśród rodzin z dziećmi. Jako przyczynę spadku urodzeń wskazano opóźnianie zakładania rodziny i decyzji o posiadaniu dzieci, spadek częstości zawierania małżeństw i wzrost popularności związków nieformalnych, deinstytucjonalizacja i destabilizacja rodziny (przejawiające się rosnącą liczbą separacji i rozwodów). W ocenie ustawodawcy, spadek dzietności w Polsce wzmocniony został przez przemiany związane z transformacją ustrojową, tj. zmiany na rynku pracy, zagrożenie bezrobociem¹².

Skutki ekonomiczne – od 2012 r. sytuacja na rynku pracy w Polsce ulegała poprawie. Znacznie obniżono stopę bezrobocia a wynagrodzenia rosły. Wyniki Instytutu Badań Strukturalnych (IBS) i Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), oparte na danych pochodzących z Głównego Urzędu Statystycznego, wykazały, że na przestrzeni III kwartału 2016 r. a II kwartału 2017 r. między 91 a 103 tys. kobiet zrezygnowało z pracy lub poszukiwania pracy na skutek programu „Rodzina 500+”. Kobiety zostały też wskazane jako grupa najbardziej podatna na dezaktywację zawodową. Program 500+ silnie zniechęca do podjęcia pracy, w szczególności osoby dorosłe w rodzinach z najniższego przedziału rozkładu dochodów. Wpływ ten jest szczególnie silny na samotne matki i drugie osoby dorosłe w rodzinie (najczęściej kobiety), w której jedno z rodziców otrzymuje wynagrodzenie w wysokości płacy minimalnej lub niższe [Bargu i Morgandi 2018]. Analizując skutki ekonomiczne ustawy nie można pomijać faktu, że za zaniechaniem powrotu do pracy po urodzeniu dziecka stoją także czynniki ekonomiczne, takie jak niższy koszt opieki sprawowanej przez matkę niż koszt niani czy żłobka. 500+ jest jednoznacznie pozytywnie oceniane przez większość społeczeństwa. Wskazuje się tu właśnie na możliwość dłuższej opieki matki nad dzieckiem, czy wyjazdu na pierwsze w życiu dzieci wczasy. Z tego względu wprowadzone świadczenie przyczyniło się do wyrównania różnic ekonomicznych.

¹² Uzasadnienie do projektu ustawy zob. <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=216> [dostęp: 01.02.2022].

3.4. Ustawa o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw

Deklarowane cele uchwalonej ustawy – ustawa cofała wprowadzone wcześniej zrównanie wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn oraz podwyższenie wieku emerytalnego. Ustawodawca uznał za konieczny powrót do poprzedniego wieku emerytalnego 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn, podkreślając, że wprowadzenie takiego zróżnicowania nie jest dyskryminacją kobiet, ale jest wyrazem ich prawnego uprzywilejowania, przywołując orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego¹³. Zdaniem Trybunału, mimo zachodzących przemian społecznych oddziałujących na zrównywanie ról obu płci w społeczeństwie, również obecnie można mówić o występowaniu różnic wynikających z pełnienia przez kobiety szczególnej roli w społeczeństwie i rodzinach. Dotyczy to zwłaszcza pełnionych przez kobiety funkcji macierzyńskich i wychowawczych w rodzinie, a także równoczesnego obciążenia kobiet zarówno pracą zawodową, jak i obowiązkami rodzinnymi kobiet w porównaniu z mężczyznami. W ocenie ustawodawcy skrócenie wieku emerytalnego daje kobietom możliwość decydowania o zakończeniu ich aktywności zawodowej, nawet jeżeli wiąże się to z otrzymywaniem niższych świadczeń emerytalnych, lecz jest rekompensowane innymi korzyściami osobistymi lub rodzinnymi¹⁴.

Skutki ekonomiczne – ponowne wprowadzenie zróżnicowania wieku emerytalnego kobiet było uzasadnione przez projektodawcę „ochroną praw kobiet” w postaci zrekompensowania niższym wiekiem emerytalnym faktu urodzenia i wychowywania dzieci oraz prowadzenia gospodarstwa domowego. Z ekonomicznego punktu widzenia reforma została oceniona jednoznacznie negatywnie. Jej skutkiem ekonomicznym, wskazanym także w Ocenie Skutków Regulacji dołączonej do projektu ustawy¹⁵ jest znaczące obniżenie wysokości emerytur, jakie będą otrzymywały kobiety. Według raportu IBS, kobiety pracują obecnie przez 40% swojego życia i stanowią 61,6% osób nieaktywnych zawodowo [Ruzik-Sierdzińska 2016, 8-9].

¹³ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 lipca 2010 r., sygn. akt K 63/07, Dz. U. Nr 137, poz. 925.

¹⁴ Uzasadnienie do projektu ustawy zob. <https://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=3288> [dostęp: 01.02.2022].

¹⁵ Tamże.

Z uwagi na skrócony okres aktywności zawodowej i dłuższy niż w przypadku mężczyzn okres pobierania świadczeń, kobiety otrzymają bardzo niskie emerytury. Konfederacja Lewiatan szacowała, że przeciętna emerytura 60-letniej kobiety wypłacona w 2040 r. będzie wynosiła 1500 zł. Tymczasem gdyby do obniżenia wieku emerytalnego nie doszło, ta sama kobieta otrzymałaby 2700 zł emerytury. Należy jednak zaznaczyć, że wprowadzona regulacja nie oznacza obowiązku przejścia kobiet na wcześniejszą emeryturę. Jest to przyznane dodatkowe uprawnienie i każda zainteresowana będzie mogła podjąć decyzję czy z takiego uprawnienia skorzysta czy też nie.

3.5. Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów

Deklarowane cele uchwalonej ustawy – celem ustawy była poprawa efektywności egzekwowania przez osoby uprawnione świadczeń alimentacyjnych oraz wyeliminowania zjawiska celowego uchylania się osób zobowiązanych do alimentacji przez zatajanie uzyskiwanych dochodów i posiadane majątku. Ustawodawca doszedł do wniosku, że najskuteczniejszym środkiem do osiągnięcia tego celu będzie zaostrzenie odpowiedzialności karnej przez eliminację z brzmienia przepisu dotychczasowych znamion w postaci „uporczywości” i „niemożności zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych” osoby uprawnionej, na rzecz bardziej obiektywnego kryterium w postaci zaległości alimentacyjnych stanowiących równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo opóźnienia zaległego świadczenia innego niż okresowe wynoszącego co najmniej 3 miesiące. Ponadto wprowadzono kwalifikowaną formę tego czynu narażenia osoby uprawnionej do alimentów na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych¹⁶.

Skutki społeczne i ekonomiczne – skuteczność wprowadzonych rozwiązań można ocenić porównując dane dotyczące skuteczności funkcjonowania systemu alimentacyjnego. Na podstawie kontroli Naczelnej Izby Kontroli, w 2014 r. świadczenia z tego Funduszu pobierało przeciętnie miesięcznie 324,4 tys. osób. W latach poprzedzających okres objęty kontrolą, stan zadłużenia dłużników alimentacyjnych wobec Funduszu rósł o ponad

¹⁶ Uzasadnienie do projektu ustawy zob. <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=1193> [dostęp: 01.02.2022].

miliard złotych rocznie i tylko z tytułu świadczeń wypłaconych od dnia 1 października 2008 r. wynosił na koniec 2014 r. 7 mld zł. W latach 2016-2017 skuteczność dochodzenia należności od dłużników alimentacyjnych (której poziom ustalono przy uwzględnieniu zarówno kwot należności głównych odzyskanych od dłużników alimentacyjnych, jak i kwot odsetek) uległa jedynie niewielkiej poprawie z 19,22% do 24,87%. Z kolei poziom skuteczności dochodzenia tych należności liczony przy uwzględnieniu jedynie kwot należności głównych odzyskanych od dłużników alimentacyjnych (tj. bez odsetek) uległ obniżeniu do 9% w 2016 r. w porównaniu do roku 2015 r., w którym poziom egzekucji wynosił 12,9%, a następnie niewielkiemu zwiększeniu w 2017 r. do 12,8%. W 2018 r. utrzymała się tendencja powolnego wzrostu skuteczności ściągальności należności Funduszu Alimentacyjnego, której poziom uwzględniający należności głównej wraz z odsetkami wzrósł do 34,1%, a poziom uwzględniający wyłącznie należności główne wzrósł do 17,7%.

3.6. Ustawa o kołach gospodyń wiejskich

Deklarowane cele uchwalonej ustawy – deklarowanym celem ustawy było nadanie kołom gospodyń wiejskich osobowości prawnej. Przewidywała ona podniesienie rangi kół do poziomu wyposażonych w osobowość prawną, samorządnych, społecznych organizacji mieszkańców wsi, niezależnych od innych organizacji społeczno-zawodowych rolników, a także od administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego. Samodzielność organizacyjna i podmiotowość prawna zapewnią niezbędne warunki do skutecznej realizacji zadań ustawowych i statutowych, które będą również mogły być wspierane finansowo środkami publicznymi w formie dotacji¹⁷.

Skutki społeczne i ekonomiczne – do dnia 31 grudnia 2018 r. do Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich zostało wpisanych 5043 kół, w tym 2944 organizacje utworzonych na podstawie analizowanej ustawy oraz 2099 kół, które działały przed wejściem w życie ustawy. Na działalność kół

¹⁷ Uzasadnienie do projektu ustawy zob. <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2856> [dostęp: 01.02.2022].

gospodyń wiejskich, zgodnie z przepisami ww. ustawy, wypłacono środki finansowe, które na dzień 14 stycznia 2019 r. wynosiły ogółem 10 mln zł¹⁸.

Cel wydaje się jasny i zgodnie z uzasadnieniem do projektu ustawy jest nim wzmocnienie samodzielności prawnej i finansowej organizacji kobiecych na wsi. Przepisy przewidują, że na terenie jednej wsi może zostać utworzone jedno koło gospodyń wiejskich w rozumieniu niniejszej ustawy. Przepisy te ograniczają możliwość skorzystania z nowej formy organizacyjnej, jaką mają być koła gospodyń wiejskich. Nie wszystkie zainteresowane podmioty, spełniające ustawowe kryteria, będą mogły założyć koło bądź zostać jego członkami¹⁹. Jednocześnie obiektywnie wprowadzone regulacje zapewniają transfer środków publicznych bezpośrednio do kół gospodyń wiejskich spełniających kryteria ustawowe. Przepisy przejściowe dawały też wystarczającą perspektywę czasową do dostosowania statutów kół do zmienionych przepisów.

3.7. Ustawa o zmianie ustawy o kołach gospodyń wiejskich

Zmiana ustawy o kołach gospodyń wiejskich miała na celu rozszerzenie katalogu przychodów, które nie powodują utraty prawa do prowadzenia Uproszczonej Ewidencji Przychodów i Kosztów przez koła gospodyń wiejskich, co umożliwi kontynuowanie działalności kołom gospodyń wiejskich mającym siedzibę w mieście, którego liczba mieszkańców – w wyniku różnych czynników – przekroczy 5 tys. Dotychczas koło takie musiało wejść w stan likwidacji. Ustawa doprecyzowała również zasady postępowania likwidacyjnego. Od teraz, jeżeli liczba członków koła gospodyń wiejskich spadnie poniżej 10 osób, wówczas ma ono możliwość uzupełnienia listy członków do minimalnego stanu w terminie 90 dni. Pozwala to m.in. na dalsze funkcjonowanie koła gospodyń wiejskich w sytuacji, gdy zmniejszy się liczba jego członków poniżej wymaganej (10 osób), ale jego pozostali członkowie nadal chcą działać w ramach organizacji. Sytuacja taka może wystąpić między innymi z przyczyn losowych, np. śmierci członka

¹⁸ Dane z pisma Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 lutego 2019 – odpowiedź na wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Odpowied%C5%BA%20MRiRW%2022.02.2019.pdf> [dostęp: 01.02.2022].

¹⁹ <https://ipaie.up.krakow.pl/blog-category/zdaniem-prawnika> [dostęp: 01.02.2022].

koła. Zmiany te zostały ocenione przez ekspertów w procesie ewaluacji na 0, czyli baz wpływu na zagadnienia badawcza.

Wnioski

Aktywność legislacyjną polskiego ustawodawcy w zakresie wzmocnienia ochrony praw kobiet należy rozpatrywać w dwóch aspektach. Pierwszym są deklarowane w uzasadnieniach do projektu ustawy zamiary. Odnosząc się tylko do tego aspektu należy przyznać, że z analizy źródeł wynika, że celem wprowadzonych rozwiązań ustawodawczych jest przyznanie kobietom pewnych przywilejów i dostępu do określonych świadczeń, które mają np. zachęcić do zakładania rodziny. Ocenę tę potwierdza przeprowadzona ewaluacja ustaw odnoszących się do praw kobiet. Należy stwierdzić, że wprowadzone rozwiązania ustawowe przewidywały implementowanie konkretnych przywilejów dla kobiet (krótszy wiek emerytalny, dłuższy urlop macierzyński) lub były związane z bezpośrednim bądź pośrednim transferem środków z budżetu państwa. W drugim aspekcie należy ocenić potencjalne skutki ekonomiczne. Z ich analizy wynika, że wprowadzenie projektowanych rozwiązań może skutkować pogorszeniem sytuacji ekonomicznej kobiety np. po przejściu na emeryturę. Część przyjętych rozwiązań mogła wpłynąć negatywnie na aktywność zawodową kobiety. Należy jednak pamiętać, że wprowadzone rozwiązania tworzą dla kobiet opcję prawną, a nie przymus. To od decyzji każdej kobiety będzie zależało czy skorzysta z możliwości przejścia na wcześniejszą emeryturę czy też wydłużonego urlopu macierzyńskiego. Od strony prawnej regulacje te wzmacniają prawa kobiet.

PIŚMIENNICTWO

- Bargu, Ali, i Matteo Morgandi. 2018. "Can Mothers Afford to Work in Poland? Labor Supply Incentives of Social Benefits and Childcare Costs." *Policy Research Working Paper* no. 8295.
- Chmielnicki, Paweł, Anna Dybała, i Michał Stachura. 2010. *Reguły działania człowieka gospodarującego w społeczeństwie jako źródło norm*. Warszawa: Lexis-Nexis Polska.
- Chmielnicki, Paweł, i Michał Stachura. 2020. „Metoda badań nad długookresowymi tendencjami w polityce legislacyjnej.” *Przegląd Prawa Publicznego* 12:7-13.

- Dahl, Gordon B., Katrine V. Løken, Magne Mogstad, i in. 2013. „What Is The Case For Paid Maternity Leave?” https://www.nber.org/system/files/working_papers/w19595/w19595.pdf [dostęp: 01.02.2022].
- Kędziora, Karolina, Anna Mazurczak, i Krzysztof Śmiszek. 2018. *Unijny zakaz dyskryminacji a prawo polskie. Analiza funkcjonowania przepisów antydyskryminacyjnych w praktyce polskich sądów*. Warszawa: Komisja Europejska. Przedstawicielstwo w Polsce.
- Ruzik-Sierdzińska, Anna. 2016. „O zmianach wieku emerytalnego w Polsce.” *Analiza Instytutu Obywatelskiego*.
- Zawadzka-Łojek, Anna. 2013. „Zasady prawa materialnego Unii Europejskiej.” *W Prawo materialne Unii Europejskiej. Vademecum*, wyd. 3, red. Anna Zawadzka-Łojek, i Robert Grzeszczak, 12-33. Warszawa: Instytut Wydawniczy EuroPrawo.

Ochrona praw kobiet – legislacja a rzeczywistość ekonomiczna.

Wyniki badań pilotażowych

Abstrakt

Celem publikacji jest analiza i ocena następującego zagadnienia: czy i w jakim stopniu wprowadzone przez polskiego ustawodawcę regulacje przyczyniły się do wzmocnienia praw kobiet, tak aby ich sytuacja ekonomiczna i społeczna została zrównana z sytuacją ekonomiczną mężczyzn. Przedstawione w artykule wyniki badań są częścią szerszego projektu badawczego, poświęconego analizie długookresowych tendencji w polskiej polityce legislacyjnej. W publikacji Autorki przedstawiły ogólne wyniki badań, a następnie dokonały analizy i oceny tych ustaw, w których wystąpiło badane zjawisko praw słabszych (ich prawne wzmocnienie lub osłabienie) w odniesieniu do kobiet. Analiza sporządzona została pod kątem działań, jakie polski ustawodawca podjął w procesie legislacyjnym, których celem miała być egalitaryzacja sytuacji ekonomicznej i społecznej kobiet. Nie można bowiem nie wspomnieć, że Polska jako państwo należące do Unii Europejskiej jest zobowiązana do zapewnienia równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy oraz do niedyskryminacyjnego traktowania. Ocena obejmowała dwa aspekty: prawny – czy wprowadzone regulacje przyznawały kobietom dodatkowe przywileje lub łączyły się z transferem środków z budżetu państwa oraz ekonomiczny – jakie skutki ekonomiczne dla kobiet będą miały przyjęte rozwiązania.

Słowa kluczowe: prawa kobiet, ustawa, legislacja, wzmocnienie praw kobiet

**Protecting Women's Rights – Legislation and Economic Reality.
Results of a Pilot Study**

Abstract

The aim of this publication is to analyse and evaluate the following issue: whether and to what extent the regulations introduced by the Polish legislator have contributed to strengthening women's rights so that their economic and social situation is equal to that of men. The research results presented in this article are part of a broader research project devoted to the analysis of long-term trends in Polish legislative policy. In the publication, the Authors presented general research results and then analysed and evaluated those laws in which the examined phenomenon of weaker rights (their legal strengthening or weakening) occurred in relation to women. The analysis was made from the point of view of the actions that the Polish legislator undertook in the legislative process, the aim of which was to egalitarize the economic and social situation of women. It cannot be ignored that Poland, as a Member State of the European Union, is obliged to ensure equal treatment of women and men in the field of employment and work and to ensure non-discriminatory treatment. The assessment included two aspects: the legal – whether the introduced regulations granted women additional privileges or were connected to the transfer of funds from the state budget, and the economic – what economic effects the adopted solutions would have on women.

Keywords: women's rights, act, legislation, strengthening women's rights

Information about Author: DR. MAGDALENA MALINOWSKA-WÓJCICKA, Center for Legislative Process Research, Lazarski University in Warsaw; correspondence address: ul. Świeradowska 43, 02-662 Warszawa, Poland; e-mail: magdalena_lena1@o2.pl; <https://orcid.org/0000-0002-1757-3935>

Information about Author: EWELINA GEE-MILAN, MA, Department of Law and Civil Procedure, Faculty of Law and Administration, Lazarski University in Warsaw; correspondence address: ul. Świeradowska 43, 02-662 Warszawa, Poland; e-mail: e.milan@lazarski.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0002-5052-6161>